

Nämnd	Datum	§
Byggnadsnämndens arbetsutskott	2015-05-11	95
Byggnadsnämnden	2015-05-27	119
Kulturnämnden	2015-06-03	37
Kommunstyrelsen		

Yttrande avseende Riksantikvarieämbetets rapport om Farokonventionen - Europarådets ramkonvention om kulturarvets samhälleliga värde

Förslag till beslut

att anta yttrandet nedan som nämndens eget.

Yttrande

Sammanfattning

Karlshamns kommun har tagit del av Riksantikvarieämbetets rapport om Farokonventionen, och är i stort överens med rapportens konklusioner och rekommendationer när det gäller en eventuell svensk ratificering av Farokonventionen, men Karlshamn kommun har dock vissa reservationer. Inom kommunen har Kulturnämnden, Byggnadsnämnden och Kommunstyrelsen medverkat till utarbetandet av nedanstående remissvar.

Del I – Konventionens syfte och visioner:

3. Kulturarvet som resurs för en socialt hållbar utveckling

På sidan 27 diskuteras den nya versionen av begreppet kulturarv som Farokonventionen lanserar, här poängteras att det är den bredaste definitionen av begreppet någonsin. Det finns en befogad oro att det utvidgade begreppet tillsammans med en alldeles för lös ram som medlemsländerna förväntar att förhålla sig till kommer att leda till vitt skilda tolkningar. I förlängningen kan det innebära att Farokonventionens tillämpning upplevs styra i alldeles för många olika riktningar vilket kan resultera i att dokumentet urvattnas.

På sidan 29 poängteras att "Förskjutningen av fokus innebär alltså även att avgöranden om vilka nationella prioriteringar som behöver göras för kulturarvet och dess hållbara användning i framtiden ska inkludera en bredare krets" samt att "Kulturarvspraktiken borde därför kunna vara en social och kulturell aktivitet som ingår i människors liv och deras närmiljö". För kommunens arbete med kulturarvsfrågor är dessa påståenden viktiga då enskilda medborgare och grupper oftast kontaktar kommunen som närmaste och första instans inom offentlig förvaltning i frågor som gäller vardagen, den fysiska miljön och kultur, och därför känns det positivt att Farokonventionen har ett ökat fokus på samordning mellan olika aktörer, särskilt på den mest primära och praktiska nivån. Samverkan finns redan idag, men genom Farokonventionen ges tydligt incitament till ett utökat tvärsektoriellt arbete med kulturarvet i framtiden.

På sidan 34 diskuteras att konventionen har ett ökat fokus på individen, att det är individen som själv definierar vad som är kultur för just hen och som själv identifierar sig med olika delar av kulturarvet. Formuleringen är anmärkningsvärd, och ett av de mer nyskapande elementen i Farokonventionen, men det är också en av grunderna till att Farokonventionen, som ramkonvention, kan kännas lite för övergripande och postmodern. Människan är till sin natur en social varelse, och hennes anknytning till identitetsskapande element som till exempel kulturarv skapar grupperingar, människan söker sig till andra som är lika. Utmaningen är då att hantera dessa grupperingar och ge alla en möjlighet att nyttja kulturarvet.

Samtidigt kan man inte blunda för det faktum att den tekniska utvecklingen har gjort det möjligt att använda kultur och kulturarv på ett helt nytt sätt, och att sociala nätverk får allt större betydelse för individen. Man kan frukta att vi är på väg mot en "flash culture", där man löst grupperar sig, konsumerar kultur, och sedan drar vidare. Det är en fara för långsiktigheten och hållbarheten om kultur och kulturarv blir konsumtionsvara i stället för att utmana och bilda individen. (Begreppet "flash mob" definieras enligt Oxford Dictionary såhär: A large public gathering at which people perform an unusual or seemingly random act and then dispers, typically organized by means of the Internet or social media.)

På kommunal nivå samarbetar man redan nu med grupper i form av föreningar och andra kulturorganisationer. De stöd i form av bidrag som finns kan i regel endast ges till föreningar, men under de senaste åren har samverkan med intresserade individer och lösare sammansatta grupper ökat. I Karlshamns kommun ansvarar föreningslivet för mycket av arbetet med kulturarvet genom att förvalta, vårda och visa bl. a. hembygdssamlingar och byggnader.

Anledningen till att kommunen valt att stödja föreningar är demokratiska, att alla ska kunna delta och påverka, och att kommunens som bidragsgivare har insyn i en förenings verksamhet och ekonomi. Om samarbetet med individer och t ex företag ska öka krävs ändring av regelverk för att kunna stödja projekt och arbetet med kulturarvet ekonomiskt.

När det gäller långsiktig förvaltning av den fysiska miljön är det byggnadsnämndens ansvar att tillsammans med länsstyrelsen se till att riksintresse för kulturmiljövård inte skadas i samband med olika beslut som fattas vid detaljplanläggning och bygglovhantering. Dessa beslut vilar stadigt på den övergripande, strategiska "Bevarande- och utvecklingsplan för Karlshamns innerstad" som är framtagen av en tvärsektoriell grupp i vilken den bebyggelseantikvariska kompetensen fått störst utrymme för tolkningar av den byggda miljöns bevarandevärde. För att ytterligare lyfta planens betydelse valde Karlshamns kommun att integrera den i den kommunövergripande översiktsplanen. Det är därför vår uppfattning att Farokonventionen måste åtföljas av tydligare instruktioner vad gäller dess tillämpning. Vi vet idag att många mindre kommuner saknar sådana strategiska dokument och att man sällan har tillgång till egen byggandsantikvarisk kompetens. Detta kan i förlängningen resultera i att kulturarvet hanteras olika på grund av brist på adekvat kompetens vilket leder till ännu större kulturella klyftor som drabbar främst de mindre kommunerna.

4. Kulturarvet som resurs för en ekonomiskt hållbar utveckling

Karlshamns Kommun menar att Farokonventionens sätt att se på kulturarvet som en konkret ekonomisk resurs är mycket spännande, men menar också att man måste vara försiktig. Det är en gammal sanning, att man inte både kan äta kakan och ha den kvar. Om

man ser kulturarvet som en tillgång och inte ett kapital, måste man också acceptera att det kommer att finnas kostnader förbundna med förbrukningen av dessa tillgångar.

Det finns en motsättning mellan förbrukning och bevarande. Någon måste se till att bevara, även om den breda befolkningen just i detta ögonblick inte kan se värdet av det bevarade. Vi kan inte se in i framtiden, och kan inte se vad som kommer att upplevas som värdefullt och identitetsbärande, därför är det viktigt att man inte i sin iver efter att realisera en latent ekonomisk potential förstör för mycket. Dessutom går det ekonomiska nyttjandet och bevarandet hand i hand. Om man önskar att nyttja kulturarvet inom besöksnäringen, måste kulturarvet bevaras så nära sitt ursprungliga skick som möjligt. Turister önskar se "den äkta varan" och inte en pastisch eller en nersliten, vandaliserad version.

På sidan 75 påpekas att där det ekonomiska tänkandet får för mycket kraft finns det en fara att det endast blir "de stora berättelserna" som bevaras, vårdas och visas. De mindre och därför mindre ekonomiskt intressanta berättelserna glöms bort. Det finns också en risk att berättelserna "förenklas" för att bättre kunna användas i marknadsföring. Kultur och kulturarv får inte i första hand bli vinstdrivande verksamhet, detta skulle kunna leda till att fokuseringen tippar över, och den skyldighet som staten och det offentliga har gentemot kulturarvet, att sköta och vårda brett, skulle förloras.

Frågan om vem som äger kulturarvet aktualiseras på nytt, vem har rätten att ekonomiskt nyttja ett kulturarv som, enligt Farokonventionen, måste ses som en gemensam resurs? Hur hanterar man att det i vissa fall, för att få ekonomisk utdelning av kulturarvet, måste sättas upp staket och beläggas med entréavgifter? Offentlig kultur ska inte enbart vara det alla efterfrågar utan ska också utmana, överraska och provocera. För kommuner som Karlshamn, som saknar stora, väl kända kulturattraktioner som t ex slott, katedraler och stora museisamlingar som kan ge ekonomiska intäkter, finns det en stor risk att hamna i skuggan av orter med större och mer spektakulära attraktioner.

Karlshamns kommun har åtta områden utpekade som riksintresse för kulturmiljövården enligt miljöbalkens hushållningsbestämmelser i 3 kap § 6. Dessa områden representerar både byggda miljöer och odlingslandskap. Karlshamns kommuns inställning är att områden av riksintresse för kulturmiljövården ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön vilket innebär, att planläggning, byggande eller andra exploateringsföretag bara kan komma ifråga om det kan ske med hänsyn till befintliga kulturvården.

Kulturarv som resurs för en ekonomiskt hållbar utveckling är därför tilltalande enbart så länge det sker under ovannämnda premisser. I områden som Karlshamns innerstad, där det finns större konkurrens om mark finns även större fara att kulturvården går förlorade om de ekonomiska intressena tar över.

Karlshamns kommun delar uppfattning på sid 38 om att samtida, högkvalitativa arkitektoniska tillägg i form av enskilda byggnader och stadsmiljöer berikar den urbana miljön och verkar för att förbättra både den sociala och den ekonomiska hållbarheten. Det skapar nya årsringar och kulturella lager som nya generationer kan känna igen sig i och vårda som sina "egna".

5. Konventionens perspektiv på rättigheter och skyldigheter

Inget att anmärka.

6. Heritage Communities

Konventionens stora fokus på "Heritage Communities" känns båda intressant och lovande, och är i linje med våra kommentarer ovan, se social hållbarhet. Att vår tid präglas av allt lösare grupperingar och tillfälliga gemensamheter gör att det öppnas nya möjligheter och sätt att definiera sig själv och sin tillhörighet.

Den mycket postmoderna och övergripande natur som Farokonventionen har, gör dock i våra ögon att man glömmer bort de mera praktiska aspekterna av arbetet med kulturarvet. Ett exempel är att känslan av ägandeskap för kultur ofta går hand i hand med ansvaret för bevarandet. Den som har det som sitt ansvar att sköta och vårda ett kulturarv, vare sig det är en artefakt eller en mer immateriell del av kulturarvet, får oftast en känsla av ägandeskap, vilket kan vara både positivt och negativt. Positivt därför att en känsla av ägandeskap är en stor kraft, som behövs för att driva arbetet med kulturarvet vidare. Men negativt därför att ägandeskap kan leda till uteslutning och en känsla av att ha monopol på den kulturella manifestationen, vilket i sin tur kan leda till en eskalation av konflikter.

På sidan 49 beskrivs Farokonventionens intentioner att öppna upp för att andra röster och grupper ska få ökat inflytande över vad vi tolkar, uppfattar och definierar som kulturarv. Detta kan vara positivt för utrotningshotat kulturarv i länder som befinner sig i olika former av väpnade konflikter. Det uppluckrade tolkningsföreträdet öppnar upp för ett bredare bevarandestöd från andra länder och minskar risken att kulturarvets identitetsskapande värde blir en del av själva krigsföringen.

På sidan 56 skrivs en del om den ökade digitalisering av kulturarvet och samhället i sin helhet, och detta ser Karlshamns kommun som en stor tillgång, eftersom en ökad digitalisering ökar tillgängligheten av kulturarvet. Man kan sitta var som helst och söka upp information via databaser och övriga digitala medier. Det är en mycket stor hjälp, i t ex arbetet med släktforskning, att sökbarheten har ökat i markant grad. Det är ett kommunalt uppdrag att hjälpa och utbilda allmänheten att använda databaser och övriga digitala medier, och detta hjälper till att både bevara och använda kulturarvet. Med dagens teknik kan kommunernas och länsstyrelsernas fördjupade kulturanalyser göras tillgängliga för egna medborgare och den breda allmänheten. Detta bidrar på sikt till ökad kunskapsnivå vad gäller kulturarvsfrågor och därmed även större förståelse för kulturarvets bevarande- och utvecklingsaspekter.

Å andra sidan får man inte glömma bort att en ökad digitalisering kan leda till en ökad homogenisering, eftersom informationen måste anpassas till de mallar som finns i databaserna.

En annan risk med digitaliseringen kan vara att ingen med säkerhet kan veta om det som läggs ut på webben är sant eller vetenskapligt underbyggt. Ren okunskap kan skapa osanna bilder av kulturarvet och extrema grupper kan tolka och forma kulturarvet efter eget syfte.

Del II – Konsekvensanalys

7. Individ- samhälls- och Europeanivå

I förlängningen av argumentet om att kultur inte enbart ska ses som en potentiellt vinstdrivande verksamhet, måste stöd ges till kommuner för att dels skydda och kanske även i högre grad utveckla det tvärsektoriella arbetet med kulturarvet och samarbetet med allmänheten. Detta i ljuset av att Farokonventionen förespråkar att allmänheten involveras i mycket högre grad i arbetet med att välja, sköta och vårda kulturarvet. Karlshamns kommun har få tjänster som enbart jobbar med kulturfrågor, och en ökad involvering av allmänheten i arbetet med kulturarvet enligt ovan skulle öka arbetsbelastningen, lika väl

som ett ökat tvärssektoriellt samarbete skulle göra det. Det finns redan en bra bas för tvärssektoriellt samarbete, men samtidigt finns ett behov av utbildning inom den kommunala verksamheten, om de mycket ambitiösa målen inom Farokonventionen ska bli verklighet.

Vad gäller den byggda kulturmiljön ansvarar byggnadsnämnden för myndighetsutövning i samband med bygglovgivning och detaljplaneläggning och kommunstyrelsen i beslut rörande översiktsplanering. I förlängningen innebär det att man genom sina myndighetsbeslut förvaltar stadens och kommunens byggda kulturarv. Det är därför viktigt att kontinuerligt avsätta resurser för kvalitativa beslutsunderlag, utbildning och kunskaphöjande åtgärder för kommunens politiker i syfte att säkerställa att statens och Farokonventionens ambitioner efterlevs. Byggnadsnämnden i Karlshamns kommun anordnar därför alltid utbildningar med en byggnadsantikvarie och karlshamnskännare i samband med nya mandatperioder i syfte att säkra kvalitativa beslut vad gäller det byggda kulturarvet oavsett ägande. Beträffande nya arkitektoniska tillägg i staden välkomnar Karlshamns kommun möjlighet att åberopa KUL-ansvarig (certifierad sakkunnig i kulturvården) främst vad gäller nya tillägg i känsliga miljöer då kompetensen i mindre städer inte alltid motsvarar den kvalité som en kommun som är riksintresse för kulturmiljövård eftersträvar.

En stor del av ansvaret för kulturarvet ligger idag i icke offentliga händer. I Karlshamn drivs flera museer, t.ex. Karlshamns Museum, av ideella föreningar. Detta är en mycket sårbar lösning, de ideella föreningarna investerar mycket tid som man inte alls har möjlighet att bidra med ifrån kommunalt håll. Bevarandet och förmedlingen av kulturarvet är beroende av kunskap och insats hos de personer som är engagerade just nu i föreningen. Det måste finnas en balans mellan professionella krafter och ideella krafter för att ge ett organisatoriskt och akademiskt stöd till det arbete som de ideella föreningarna bidrar med.

9. Paradigmskifte på kulturarvsområdet

Det tycks som om konventionen sätter sig mellan stolarna, att man båda vill nyttja och bevara kulturarvet, och därför måste man sätta fokus på frågorna om vem som har ansvaret att skydda och värna kulturarvet.

10. Expertvälde och medborgardialog

Det finns en fara i att en alltför noga tolkning av Farokonventionen medför en förlust av kontinuitet om man ensidigt fokuserar på det som är omedelbart ekonomiskt omsättningsbart just nu, då tappar man fokus på det långa perspektivet och kontinuiteten. Det är här fackkunskapen har sin roll, att se till att man inte tappar bort sig i tidens krav.

Experterna har fortfarande en viktig roll och måste finnas kvar i arbetet med kulturarvet. Kulturarvsexperterna har en fördjupad kunskap i ämnet och arbetar med långsiktighet och kontinuitet i fokus mer än vad allmänheten och föreningsmedlemmar kan göra. Men experterna måste utbildas för att kunna kommunicera och förmedla sina kunskaper likaväl som att kunna ta till sig civilsamhällets tankar, idéer och åsikter om hur och vad vi ska arbeta med inom kulturarvet. Kulturarvsexperterna måste i ökad grad samverka med övriga samhället, det kan vara med civilsamhället eller den offentliga administrationen inom t.ex. regioner och kommuner.

Som det påpekas på sidan 95 kan man genom kvalitativ medborgardialog skapa större förståelse för kulturarvsfrågor vilket så småningom leder till en bredare förankring och definition av vad som är kulturarv.

Konklusion

Farokonventionen upplevs generellt som ett positivt incitament till att öppna upp kulturarvet och kulturanvändandet mot en större krets. Dock lämnar den generösa formuleringen plats för vida tolkningsmöjligheter, och det upplevs som att det finns ett behov av utbildning och dialog med medborgarna för att skapa den positiva synergieffekt som är konventionens mål och för att undvika ett överutnyttjande av kulturarvet.

Å Kulturnämndens vägnar

Marie Liljenberg
Kultur- och bibliotekschef

Å Byggnadsnämndens vägnar

Emina Kovačić
Stadsarkitekt

Å Kommunstyrelsens vägnar

Lena Axelsson
Turistchef

Beslutsunderlag

Yttrande, daterat 2015-05-12

Beslutet skickas till

Byggnadsnämnden
Stadsarkitekt Emina Kovačić
Turismenheten, turistchef Lena Axelsson
Kommunstyrelsen